

Валентина Пархомчук,
завідуюча відділом історії
Кіровоградського обласного
краєзнавчого музею

МЕМОРІАЛЬНА КОЛЕКЦІЯ В.ВИННИЧЕНКА У КІРОВОГРАДСЬКОМУ ОБЛАСНОМУ КРАЄЗНАВЧОМУ МУЗЕЇ.

Анотації: у статті розповідається про колекцію меморіальних речей В.К.Винниченка (1880 - 1951) – українського політика, письменника, художника, яка у 1992 році була передана Кіровоградському обласному краєзнавчому музею із французького міста Мужена, де помер і похований В.К.Винниченко.

Аннотации: в статье рассказывается о коллекции мемориальных вещей В.К. Винниченка – украинского политика, писателя, художника, которая в 1992 году была передана в Кировоградский областной краеведческий музей из французского города Мужена, где умер и похоронен В.К.Винниченко.

Annotations: the article tells about the collection of memorial things which belonged to V.K. Vynnychenko, the Ukrainian politician, writer, artist, which was transferred to the Kirovohrad Regional Museum of Local History from the French city of Mouzhen in 1992, where V.K. Vynnychenko died and was buried.

Ключові слова: Володимир Винниченко, меморіальна колекція, літературні твори, живопис; Українська революція 1917-1921 рр., Українська Народна республіка, Центральна Рада, Директорія.

Ключевые слова: Владимир Винниченко, мемориальная коллекция, литературные произведения, живопись; Украинская революция 1917-1921 гг., Украинская Народная республика, Центральная Рада, Директория.

Key words: Volodymyr Vynnychenko, memorial collection, literary works, painting; The Ukrainian Revolution of 1917-1921, the Ukrainian People's Republic, the Central Rada, the Directory.

Події Української революції 1917-1921 досить повно представлені в експозиції відділу історії Кіровоградського обласного краєзнавчого музею в експозиційній залі «Від УНР до УРСР». Крім того, в окремому залі експонується унікальна колекція меморіальних речей видатного українського письменника, художника, політика, одного з організаторів і активних діячів Української революції Володимира Кириловича Винниченка (1880-1951).

Володимир Кирилович Винниченко народився у 1880 році в м. Єлисаветграді (нині м. Кропивницький), помер у 1951 році у містечку Мужен, на півдні Франції. Творчість і державницька діяльність

В.К. Винниченка в ім'я України здобули світову славу, але зазнали забуття в СРСР.

Лише наприкінці 80-х років ХХ ст. до історії України поправу увійшли її найкращі сини, серед яких – Володимир Кирилович Винниченко.

Понад 30 років прожив В.К. Винниченко за кордоном. Але до самого кінця свого життя його не залишала надія повернутися на Батьківщину. Дружина, Розалія Яківна, пережила свого чоловіка на сім років. Вона померла у 1958 році, попередньо впорядкувавши всі матеріали та бібліотеку покійного Винниченка. З нею в останні роки життя проживала українська художниця-емігрантка Іванна Ніжник-Винників, яка виконала заповіт Винниченків і особисті речі Володимира Кириловича передала у 1992 році на Україну.

Архів Винниченка зберігається в Колумбійському університеті і за заповітом його буде повністю повернено в Україну тоді, «коли буде Україна дійсно вільною і незалежною державою, коли буде забезпечено свободу слова і всебічне об'єктивне наукове вивчення документів архіву».

Формування меморіальної колекції Володимира Винниченка в Кіровоградському обласному краєзнавчому музеї почалося з передачі його особистих речей. Завдяки сприянню багатьох організацій та осіб – Верховної Ради України, ЮНЕСКО, Українсько-американському Фонду «Відродження», особисто Володимиру Панченку, Тарасу Марусилу, та багатьом іншим частина спадщини була повернута на батьківщину і передана до Кіровоградського обласного краєзнавчого музею [1].

Колекція Володимира Кириловича в нашому музеї досить повна. Це – особисті речі, літературні твори, декілька художніх робіт, меблі тощо. Майже всі ці предмети представлені у постійно діючій виставці «Володимир Винниченко. Повернення».

Матеріалів, які розповідають про дитинство і юність В. Винниченка у фондовій збірці не багато. У фондах музею зберігається копія особової справи Володимира Винниченка у якій, матеріали про народження (довідка про народження), навчання (свідоцтво про виключення з університету, у якій зазначено, що він закінчив Златопільську чоловічу гімназію), свідоцтво про вихід із Витязівської громади, виписка з метричної книги Грецької церкви м. Єлисаветграда (нині Кафедральний Собор Свято Різдва Пресвятої Богородиці) про хрещення [2]. Відомо, що ще в молоді роки, ставши студентом юридичного факультету Київського університету, Володимир Кирилович поринув у вир політичного життя. Відтоді Винниченко не припиняв політичної діяльності, за яку неодноразово зазнавав тюремних ув'язнень, арештів. Так, вже в 1902 році Володимира виключили з університету як члена Революційної партії України (РУП). Його було арештовано і ув'язнено до Лук'янівської в'язниці. Але скоро звільнено, та все ж в Києві жити було заборонено. В музеї зберігається ксерокопія «Прошення» В. Винниченка до ректора університету Св. Володимира 1907 року, в якому Винниченко просить поновити його в університеті [3]. Але в поновленні йому було відмовлено.

17 березня 1917 року у Києві було створено Центральну раду. Головою Центральної ради було обрано Михайла Грушевського. Володимир Винниченко теж став членом Центральної ради та був обраний заступником голови. Крім того, Винниченко також обіймав посади Голови Генерального Секретаріату, Генерального Секретаря Внутрішніх Справ. Разом зі своїми соратниками М.Грушевським, С.Петлюрою намагався вибороти право українців власними руками творити своє життя, свою долю. В музеї зберігаються копії фотографій, на яких В.Винниченко з М.Грушевським, С.Петлюрою та іншими [4]. Але в ті буремні часи, коли влада в країні так стрімко змінювалася, Володимир Кирилович не зміг порозумітися спочатку з Урядом Директорії, яку з листопада 1917 по лютий 1919 року очолював, а пізніше, в 1920 році, з більшовиками, тому змушений був з дружиною виїхати за кордон.

Поселившись наприкінці 20-х років у Франції в м. Мужені, Винниченки придбали будинок із невеликою присадибною ділянкою, на якій Володимир Кирилович любив сам працювати. З того часу В. Винниченко залишив політичну діяльність, присвятивши себе літературі, публіцистиці, живопису. Декілька світлин будинку Винниченків у Мужені теж є у колекції [5].

Будучи вихідцем з простої родини, В.Винниченко мав дуже добрий смак. Можливо, це вплив дружини Розалії Яківни, що походила з багатой родини і була високоосвіченою жінкою. Тож особисті речі Володимира Кириловича добротні й вишукані. Особливо слід відзначити меблі кабінету – зручні й красиві. Шафа книжкова, з червоного дерева, тристулкова, виконана у стилі ампір [6]. В деталях оздоблення використовуються прикраси з золоченої бронзи – лаврові вінки, гірлянди квітів, крилаті жіночі фігурки в античному одязі, що символізують Фортуну та Вікторію. Вони надають шафі монументальності та парадності.

У колекції два письмових столи у стилі раннього французького класицизму – великий двотумбовий з трьома шухлядами [7] та малий з двома шухлядами [8]. Кришки обох столів обтягнуті вишневим сукном. Складовою частиною кабінету є робоче крісло-коритце, що має високу, фанеровану червоним деревом, спинку, яка охоплює сидінні з трьох сторін. Сидіння з настилом, шкіряне [9]. Необхідною приналежністю кабінету письменника, є друкарська машинка фірми «Mercedes-Selecta» з російським шрифтом, у доброму стані [10]. Доповнюють кабінет необхідні деталі і дрібниці: лампа настільна з абажуром зі світлотехнічної плівки жовтуватого кольору [11], декілька вишуканих пеналів з дерева [12], сірого каменю [13], кольорового скла [14], підставка дерев'яна для паперів, прикрашена рослинним орнаментом [15], чорнильниця похідна [16], годинник настільний [17]. Важливо, що меморіальні меблі В. Винниченка були відреставровані у 2014 році за державною програмою у Національному науково-реставраційному центрі у м. Києві.

Серед речей особистого користування Володимира Кириловича – годинник кишеньковий «OMEGA» з ланцюжком [18], блокнот похідний у шкіряній обкладинці, в якому – засушена квітка [19], візитниця з візитками

Володимира Кириловича [20], портмоне-гаманець [21], станок для гоління з лезом [22] та брус для правки бритви шкіряний [22]. Річ, що характеризує особливу любов Винниченка до України – пулярис з українською землею, яку брав Володимир Кирилович у свою першу еміграцію (1907-1914 рр.) і залишився з нею до кінця свого життя [23].

Винниченко ще з дитинства любив малювати. Але талант його як художника розкрився лише у Франції. У фондovій збірці – три роботи Володимира Кириловича: Муженський пейзаж [24]. Натюрморт з маками [25] та Осінній букет [26]. Також до колекції живопису входять дві роботи подруги сім'ї Винниченків – художниці-емігрантки Іванни Ніжник-Винників, зокрема, два портрети Розалії Яківни Винниченко [27].

Володимир Винниченко зробив вагомий внесок в українську літературу першої половини ХХ століття. Найперші літературні твори Володимира Кириловича написав на своїй малій Батьківщині, так би мовити, на місцевому матеріалі. Тож у них є багато елисаветградських та златопільських (нині м. Кропивницький і Новомиргород) прикмет. Твори Винниченка були дуже популярні в народі. Навіть у 20-ті роки, коли Всеукраїнський з'їзд Рад оголосив Винниченка поза законом, він був одним із найпопулярніших письменників України, його твори продовжували активно видаватися в Україні. У музейній колекції видання 30-х років – дитячі оповідання «Кузь та Грицунь», «Бабусин подарунок», «Талісман», «Фельдфебельщина», «Федько-халамидник» [28], збірка творів «Краса і сила» [29], інші твори автора. З початку 30-х років В.Винниченко став забороненим письменником. Його книги видавалися тільки за кордоном. Серед таких видань «За яку Україну», [30], «Нова заповідь» [31].

Нова доба повернула нам із забуття багатьох славних синів України, і, серед них – Володимира Винниченка. У цей період почалося всебічне вивчення його життя і діяльності, почали друкуватися його літературні твори. Однією з перших стала збірка оповідань «Намисто», видана в Києві в 1989 році [32]. На сімдесятому році життя Володимир Кирилович написав твір «Заповіт борцям за визволення», в якому осмислював українську історію, її уроки, шлях у майбутнє і висловлював надію, що Україна «збереже в собі сили» для здобуття самостійності і незалежності. Ця праця видана вперше в Україні лише в 1991 році – теж представлена у музейній збірці [33].

З нагоди 110-річчя з дня народження (1990 р.) В.К. Винниченка в м. Кіровограді на базі державного педагогічного інституту пройшли перші Винниченківські читання «Від Єлисаветграда до Мужена», тож колекція поповнилася програмою цього заходу та афішею з автографами учасників читань [34; 35]. До цієї дати скульптор А. Німенко створив гіпсову планшетку зі скульптурним зображенням В.К.Винниченка [36].

До творчості Володимира Кириловича звернулися і місцеві режисери музично-драматичного театру ім. М.Л. Кропивницького. Так, у 1991-1992 роках були поставлені п'єси «Гріх» та «Ідея пані Мустащенко» за п'єсою «Закон». Афіші цих спектаклів теж входять до колекції [37].

З останніх надходжень особливо слід відзначити особисту печатку для сургучу з китайським ієрогліфічним текстом. Верхня частина печатки прикрашена зображенням священного Фо – китайського божества в образі собачки-пекінеса, що за легендою є зберігачем домашнього вогнища, священних могил предків [38]. Разом з печаткою, до фондів надійшла підставка для пера у формі людської фігурки з піднятими руками [39]. Ці речі передала через В. Панченка у 2000 році завідувача канцелярією Української Вільної Академії Наук, що у Нью-Йорку, Оксана Радиш.

Місцевим краєзнавцям вдалося відшукати поки що єдине оригінальне фото – похорон батька письменника, Кирила Васильовича Винниченка, який помер у 1933 році. Нині фото перебуває на реставрації [40].

Пам'ять Володимира Винниченка гідно вшанована у нашому місті. У 1990 році, до 110 річчя з Дня народження, одну з центральних вулиць міста, колишню вулицю К.Лібкнехта, перейменовано на проспект В.Винниченка. У 1993 році ім'я Володимира Винниченка присвоєно Кіровоградському університету (колишньому педагогічному інституту ім. О. Пушкіна). У 2010 році, до 130-ї річниці з Дня народження, за проектом скульптора В. Цісарика та архітектора В. Кривенка біля університету споруджено пам'ятник В.Винниченку, який став справжньою окрасою міста. У музеї експонується мініатюрна бронзова копія цього пам'ятника [41].

Нещодавно, навесні 2017 року, музейна колекція поповнилася ще одним унікальним експонатом – виданням оповідання В. Винниченка «Федько-халамидник» 1913 року. Її передав місцевий дослідник творчості В. Винниченка Сергій Колісник. Він стверджує, що це перше видання твору. Книга належала нашому земляку Ф.К.Сарані (1921-1995), видатному українському бібліографу, досліднику творчості Т. Шевченка, Ю. Яновського, А.Тесленка [42].

Таким чином, унікальна колекція В.К. Винниченка поповнюється і на сьогодні є окрасою музею та гордістю України, джерелом вивчення життя і творчості видатного сина українського народу, яким був Володимир Кирилович Винниченко.

Джерела та література

1. Колекція документів про передачу речей В. Винниченка Кіровоградському обласному краєзнавчому музею (20 одиниць), м. Кіровоград, 1992. – Кіровоградський обласний краєзнавчий музей (далі – КОКМ): КОМ – 38380/2 (а-с), АІ – 17180 (а-с).
2. Особиста справа В.Винниченка. Метричний випис про народження. Копія, 1993. – КОКМ.: НД – 7025.
3. «Прошеніє» В.Винниченка до ректора університету Св. Володимира. 1907 рік. Копія, 1992. – КОКМ: Т/З – 5130.
4. В. Винниченко та члени Центральної Ради. Фотокопія. – КОКМ: ФД – 11444.
5. Будинок Винниченків у м. Мужен. Фотокопія. – КОКМ: ФД – 11446.

6. Шафа книжкова. Дерево, бронза. Поч. ХХ ст. – КОКМ: КОМ – 37774 – Д – 406
7. Стіл письмовий . Дерево, бронза, сукно. Поч. ХХ ст. – КОКМ: КОМ – 37769 – Д – 403.
8. Стіл письмовий. Дерево, бронза, сукно. Поч. ХХ ст. – КОКМ, КОМ – 37770 – Д – 404.
9. Крісло робоче. Дерево, шкіра. Поч. ХХ ст. – КОКМ: КОМ – 37772 – Д – 405.
10. Машинка друкарська. Німеччина. Поч. ХХ ст. – КОКМ: КОМ – 37743 – М – 662.
11. Лампа настільна з абажуром. Поч. ХХ ст. – КОКМ: КОМ – 37771 – М – 661/1,2.
12. Пенал. Дерево. Поч. ХХ ст. – КОКМ: КОМ – 37790 – Д – 408.
- 13 Пенал. Камінь. Поч. ХХ ст. – КОКМ: КОМ – 37780 – Д – 673.
14. Пенал. Кольорове скло. Поч. ХХ ст. – КОКМ: КОМ – 37778 – КС – 672.
15. Підставка для паперів. Дерево. Поч. ХХ ст. – КОКМ: КОМ – 37786 – Д – 40
16. Чорнильниця похідна. Метал. Поч. ХХ ст. – КОКМ: КОМ – 37873 – М – 664,7
17. Годинник настільний. Метал. Поч. ХХ ст. – КОКМ: КОМ – 37785 – М – 665.
18. Годинник кишеньковий «ОМЕГА». Срібло, позолота. Поч. ХХ ст. – КОКМ: КОМ – 38389 – М – 690.
19. Блокнот. Папір, шкіра. Поч. ХХ ст. – КОКМ: КОМ – 37784 – ПК – 415.
- 20 Візитниця. Шкіра. Поч. ХХ ст. – КОКМ: КОМ – 38390 – ПК – 421.
21. Портмоне-гаманець. Шкіра. – КОКМ: КОМ – 37779 – ПК – 413.
22. Станок для гоління«Gillette» з лезом. Метал. Поч. ХХ ст. – КОКМ: КОМ – 37781 – М – 663.
22. Брус для правки бритви. Дерево, шкіра. Поч. ХХ ст. – КОКМ: КОМ – 37872 – ПК – 414.
23. Пулярис з українською землею. Шкіра. Поч. ХХ ст. – КОКМ: КОМ – 37775 – ПК – 412/1.
24. В. Винниченко. Муженський пейзаж. Картон, олія. Париж, 1932. – КОКМ: КОМ – 41619 – Ж – 1050.
25. В. Винниченко. Натюрморт з маками. Полотно, олія. Париж, 1933. – КОКМ: КОМ – 38393 – Ж – 1046.
26. В. Винниченко. Осінній букет. Полотно, олія. Париж, 1932. – КОКМ: КОМ – 38394 – Ж – 1047.
27. Іванна Нижник-Винників. Портрет Розалії Яківни Винниченко. Полотно, олія. Париж, 1954. – КОКМ: КОМ – 37787 – Ж – 1043; КОМ – 37788 – Ж – 1044.
28. В. Винниченко. Кузь та Грицунь. – Харків, 1932. – КОКМ: КОМ – 40615 – АІ – 17864; В. Винниченко. Бабусин подарунок. – Харків, 1929. – КОКМ: КОМ – 40621 – АІ – 17870; В. Винниченко. Талісман. – Харків, 1931.

– КОКМ: КОМ – 40617 – АІ – 17866; В. Винниченко. Голота. – Харків-Київ, 1932. – КОКМ: КОМ – 40462 – АІ – 17791; В. Винниченко. Фельдфебельщина. – Одеса, 1929. – КОКМ: КОМ – 40618 – АІ – 17867; В. Винниченко. Федько-халамидник. – Харків-Київ, 1930. – КОКМ: КОМ – 40620 – АІ – 17869.

29. В. Винниченко. Збірка творів «Краса і сила». – Кооп. ви-во «Заграда», 40-ві рр. ХХ ст. – КОКМ: КОМ – 40463 – АІ – 17792.

30. В. Винниченко. За яку Україну?, – Париж, 1934. – КОКМ: КОМ – 40461 – АІ – 17790

31. В. Винниченко. Нова заповідь. – Париж, 1950. – КОКМ: КОМ – 40760 – АІ – 17975.

32. В. Винниченко. Збірка оповідань «Намисто», – Київ, 1989. – КОКМ: КОМ – 40465 – АІ – 17794.

33. В. Винниченко. Заповіт борцям за визволення. – Київ, 1991. – КОКМ: КОМ – 37691 – АІ – 17014.

34. Програма Перших Винниченківських читань «Від Єлисаветграда до Мужена», – м. Кіровоград, 9-10 жовтня 1990. – КОКМ: КОМ – 40468 – АІ – 17796.

35. Афіша з автографами учасників Перших Винниченківських читань «Від Єлисаветграда до Мужена». – Кіровоград, 1990 – КОКМ: КОМ – 40462 – АІ – 17795.

36. А. Німенко. В. Винниченко. Барельєф. Гіпс. – КОКМ: КОМ – 40469 – СК – 78.

37. Афіша спектаклю «Гріх», – КМДТ ім. М.Л.Кропивницького. – м. Кіровоград, 1992. – КОКМ: КОМ – 40459 – АІ – 17778; Афіша спектаклю «Ідея пані Мустащенко» («Закон»), – КМДТ ім. М.Л.Кропивницького. – м. Кіровоград, 1990. – КОКМ: КОМ – 40460 – АІ – 17779.

38. Печатка для сургучу. Камінь. Поч. ХХ ст. – КОКМ: КОМ – 41618 – КС – 863.

39. Підставка для пера. Метал. Поч. ХХ ст. – КОКМ: КОМ – 41620 – М – 859.

40. Похорон батька Володимира Винниченка Кирила Васильовича Винниченка. Фото. 1933 рік. – КОКМ: КОМ – 40622 – ФО – 11167.

41. Пам'ятник в мініатюрі. Володимир Винниченко. Бронза – КОКМ: КОМ – М/МС-10/2014.

42. В. Винниченко. Федько-халамидник. – К.: Вид-во «Дзвін», 1913 – КОКМ: КОМ – 47845 – АІ – 21810.